הלכה · משנה תורה · מפרשים · אור שמח · ספר טהרה

אור שמח על משנה תורה, הלכות טומאת מת

רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

אור שמח על משנה תורה, הלכות טומאת מת

רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/אור-שמח-על-משנה-תורה-הלכות-טומאת-מת/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
הלכה ב 5
הלכה ג 5
הלכה יג 5
פרק ב 7
הלכה ז 7
הלכה יב 7
פרק ה 9
הלכה ב 9
הלכה יב 9
פרק ו 9
הלכה ג 9
פרק ז 9
הלכה ד 9
פרק י 9
הלכה י 9
פרק יא 10
הלכה ז 10
פרק טו 10
הלכה ג 10
פרק טז 11
הלכה א 11
פרק יז 11
הלכה ג 11
הלכה ד 12
פרק יח 12
הלכה ד 12
פרק כא 12
הלכה ח 12
פרק כב 13
הלכה ח 13

פרק כד 13
הלכה ב 13

פרק א

הלכה ב

וקו"ח הדברים כו'.

לזה כוונו רבנן בתוס' פרק העור והרוטב (דף קכ"ו) למ"ד כו' דגולל ודופק מהלכה איכא למימר דהכי גמירי לה, פירוש דכיון דטומאת גולל ודופק מהלכה ידענא תו אין למידין קו"ח מהלכה וכיון דטומאת משא לא ידענא רק מקו"ח אין דנין בהלכה ופשוט:

הלכה ג

וכן נ"ל שאם נגע בצפרניו או בשיניו נטמא כו'.

הנה לפי מה דמפרש רבינו לקמן משנה דואלו אין חוצצין כו' דעל כולהו קאי לא טמא ולא מטמא ואע"ג שאינן חוצצין ובטלין אל הגוף מכל מקום לא טמא כו' וכאן תנן צפורן המדולדלת, משמע דאינו מדולדלת טמא ומטמא דהוי כמו הגוף בעצמו, והא דשער של קטן אינו מטמא יעוין ברא"ש משום דסופו ליפול כשיגדל ומסולק בזה השגת ראב"ד ויעוין ירושלמי פסחים פ"ג ה"ב בגליון הש"ס שם, וראה לקמן הלכות משכב ומושב פ"ח הי"א וי"ל שטומאה זו מדבריהם כו'. והראיה מהך משנה דמקואות פרק ט' לפירוש רבינו מחוור כמו שנתבאר ויעוין מכילתא פרשה בא פט"ו שחזר הבשר וחפה העטרה כו' אינו חוצץ לטומאה ודוק:

הלכה יג

ואין העו"ג מטמא(ין) באהל ודבר זה קבלה כו'.

הנה בהלכות אבל פ"ג ה"ד כתב רבינו ושם בארנו שאין עו"ג מטמאים באהל ולפיכך קברותיהם טהורים ומותר לכהן ליכנוס לשם ולדרוך על קברותיהם ואינו אסור אלא שיגע בטומאה או שישאנה כמו שביארנו שם, והגר"א באדרת אליהו פ' חוקת כתב בקבר, קבר שלפני הדיבור או של עו"ג מטמאים במגע ולא באוהל פירוש שכנגד המת מלמעלה אם נגע בקבר אז הוא טמא מחמת מגע דטומאה בוקעת ועולה, אבל כשנוגע שלא כנגד המת אזי אינו טמא שאינו מטמא באהל עכ"ל, הנה גילה לנו רבינו דמה דטמא מחמת טומאה בוקעת ועולה הוי כמו מגע, וכוונתו ע"כ במה דטמא משום טומאה בוקעת הוא באין בו פותח טפח אבל ביש בו פותח טפח היכי דטמא מחמת קבר סתום זה אינו מטמא בקברי עו"ג דזה נכלל בבקבר דרישא דגבי אוהל עי"ש באדרת אליהו. ועפ"י שיטתו זאת הגיה בהגהותיו לנזיר (דף נ"ג) דהגירסא שלפנינו קשה להולמה דאיתא לפנינו או בקבר זה קבר סתום דאמר מר טומאה בוקעת ועולה כו' וזה תמוה כמוש"כ

תוס' שם בכדי נקטה דהא קבר דהכא מטמא אפילו שלא כנגד הטומאה ואח"כ דמייתי הך דלענין נגיעה או בקבר אמר ר"ל זה קבר שלפני הדיבור עיין בתוס' שם, ורבינו הגר"א הגיה שם דאחר תיבות שלפני הדיבור צ"ל דאמר מר טומאה בוקעת ועולה כו' פירוש אע"ג דבאוהל לא מטמא מ"מ בהך דטומאה בוקעת והוא באין בו פותח טפח ומאהיל מלמעלה מטמאים אם נגע על הקבר הא אם האהיל על הקבר אעפ"י שאין בו פותח טפח והוא כנגד המת ג"כ טהור, דהדבר שע"פ המת בפחות מטפח הוי כנוגע אותו דבר במת ומי שנוגע באותו דבר הוא מדין מגע הא האהיל עליו טהור דזה ג"כ בכלל אוהל וז"ב לשיטת רבינו:

אולם מקור נאמן לסברת רבינו דהוי כמגע הוא מסוגיא ערוכה פרק העור והרוטב דאמר לענין צירוף נגיעה ואוהל דלא מצטרפי וקא מייתי משנה דמצטרפי אמר ר"ז בטומאה רצוצה בין ב' מגדלים עסקינן ואין ביניהן פותח טפח דכולה חד נגיעה הוי, ופרש"י אפילו הוא מאהיל למעלה מן הבשר הרבה כגון שהיו המגדלים גבוהים והטומאה למטה והוא מאהיל סמוך לראשיהן קרוי נגיעה כיון דהל"מ דטומאה רצוצה כו' הוי כמאן דמלי טומאה כל חלל שבין שני המגדלים עכ"ל חזינא דהוי מדין מגע וע"ז פירש רבינו שיטתו. ויש להתעקש בזה דאינו רק לענין צירוף וכמו דלמה דמסיק דאוהל הוי כמגע וכן לאביי פחות מטפח, אולם הך דנזיר מחוור מאוד וסברה גדולה מהך סוגיא דהעור והרוטב. ומיושב לפ"ז הך דאמר בירושלמי דגולגלתו של ארונה היבוסי מצאו תחת המזבח היינו דהיה במקום שאין בו פותח טפח ורצוצה כמגע ומטמא אף קבר עו"ג:

(**נ"ב** ויעוי' משל"מ הל' בית הבחירה פרק א' הלכה ט').

ועוד נראה קצת ראיה לזה מהך דפרק דם שחיטה (דף כ"א) דמשני על הא דאמרינן דדם מהלכי שתים שאין בהן טומאה קלה ובבהמה יש בהן טומאה קלה דאי הוי כזית גם נבילה מטמאה ומתרץ רב חנניה שחיפהו בבצק והבצק משלימו לכביצה לאפוקי מת דאע"ג דחיפהו בבצק דטומאה חמורה בוקעת ועולה, דקשה א"כ הא לר' שמעון ליכא הוכחה דבמת עו"ג הא אינו מטמא באוהל והוי כנבילה ותו איכא טומאה קלה באדם, ואם תאמר דבישראל מיהו ליכא טומאה קלה ז"א דא"כ כי קאמר מה עוף ובהמה שיש בהן טומאה חמורה והלא עוף טמא ליכא ביה טומאה חמורה וע"כ דעוף יש במינו טומאה חמורה, א"כ הוה"ד באדם יש במינו טומאה קלה והוא במת עו"ג שאינו מטמא באהל אם חפהו בבצק והויא כנבילה, וע"כ דטומאה חמורה בוקעת ועולה הויא מדין מגע וטמא ג"כ בעו"ג וא"כ ליכא טומאה קלה באדם כלל. אולם יש לאמר דלר"ש י"ל טעם פשוט כיון דסבר בפ"ק דבכורות דכל אוכל שאינו ראוי להאכיל להאחרים אינו

אוכל לטמא טומאת אוכלין א"כ בשר מת שאינו ראוי להאכיל לאחרים דהוא אסור בהנאה אינו חשוב אוכל לטומאת אוכלין א"כ לית ביה טומאה קלה כלל, וצ"ל דכל הני אוקימתות הוא לרבנן דסברי דשור הנסקל כו' מקבל טומאת אוכלין ולדידהו שפיר מוקי ר' חנינא משום דהם סברי מת עו"ג מטמא באוהל, ועיין במשל"מ בהלכות אבל פי"ד שכתב כן. אמנם לפי מה דמסיק שם המשל"מ דמת עו"ג מותר בהנאה הוא סעד נכון לשיטתו של הגר"א ז"ל ולפ"ז צריך כהן בזה"ז ליזהר גם ממתי עו"ג באופן שיש משום טומאה בוקעת ועולה דהוי טומאה רצוצה ובעל נפש יחוש לזה ודוק:

פרק ב

הלכה ז

וכן אצבע יתירה שיש בה עצם ואין בה צפורן כו'.

הנה בפרק בא סימן (דף מ"ט) תוס' ד"ה יש בו עצם כו', ותימא להאי טעמא אמאי מטמא במגע כשנוגע בבשר וא"נ בענם כו' האמר רב אין שומר לפחות מכפול כו'. ולדעתי תמיהתם אינה תימה דכי אמר רב אין יד לפחות מכזית ושומר לפחות מפול דוקא במקום שלענין טומאה זו חסר השיעור וכמו דמייתי שם בפרק העור והרוטב הך דב' עצמות ועליהן ב' חצאי זתים והכניס ראשיהן לבית והבית מאהיל עליהן דחסר לענין שיעור הטומאה לכזית, וכן בקוליות שיש עליה כזית בשר לטומאת אוכלין דבעי כביצה לשיעור טומאה לכן אין יד לפחות מזית ושומר לפחות מפול, אבל כאן דהעצם מטמא במגע ובמשא א"כ הבשר מביא הטומאה כמו שאם נגע בהעצם עצמו טמא כן הוא מביא טומאה כיון שאינו צריך צירוף לשיעורו מאחריני ובאותו מיעוט עצם כשעורה אית ביה השיעור לטמא במגע ומשא כן חשוב לעשות לו יד ושומר וזה פשוט, אם לא דרבנן בתוספות קיימו לפי מה שפירשו בהעור והרוטב שם ד"ה אין יד לשיטת רש"י דאוכל כל שהוא מקבל טומאה מיירי רב ור' יוחנן אם מכניס טומאה לאותו חצי זית יעו"ש וכן פשיט מעל כל זרע זרוע חטה בקליפתה להכניס טומאה אע"ג דאיכא שיעורא לזה שפיר מקשו כאן, אבל לשיטתם דפירשו שם לק"מ ופשוט מאוד:

הלכה יב

דם המת מטמא כמת במגע ובמשא ובאהל כו'.

בספרי חוקת לכל נפש אדם להביא את בן ח' ימים משמע מביא בן שמונה ומביא את דמו ת"ל בנפש אדם להוציא דמו דברי ר"ש רע"ק אומר לכל נפש אדם להביא דמו. הנה לפרש דפליגי אם דם בן ח' טהור מילתא דתמיה הוא דהא דם המת ואפילו נפל

טמא ובדם קטן שאין בו רביעית פליגי ריש אהלות. והברור דפליגי אם דם בן שמונה טמא מתורת נפש דנפש מיקרי וכמו דכתיב כי הדם הוא הנפש או טמא מתורת בשר וכמו שאמרו ריש המוציא יין דטמא ברביעית הואיל ואם יקרש יעמוד על כזית יעו"ש. ונפק"מ להא דתנן רביעית דם משני מתים אינה מטמאה ואם הוי כבשר מטמא באוהל כזית משני מתים, וזה שאמר שמתחלה כתיב לכל נפש אדם מרבה בן שמונה ובתר כן כתיב בנפש אדם זה דמו שהוא בנפשו של אדם שמטמא ברביעית ולהוציא בן שמונה שאינו נפש ודמו מטמא בכזית, וכן דריש ר' ישמעאל על דם בפרק בהמה המקשה וא"ש תירוץ הגמרא ורי"ש מבע"ל לרביעית דם כו' ולכן כתיב בנפש ולא לכל נפש דממעט בן שמונה שדמו אינו מטמא מדין נפש רק מתורת בשר שכשיקרש יעמוד על כזית וא"ש מה דאמר ורע"ק לטעמיה דאמר אף רביעית דם משני מתים מטמא באוהל כו' דפירושו כיון דברביעית דם משני מתים ג"כ מטמא כמו כזית בשר א"כ ליכא נפק"מ לענין בן שמונה אם מטמא מדין נפש או מדין בשר דבין כך וכך מטמא ממתים הרבה ומצטרף לטמא באוהל ולמאי כתיב בנפש ולא לכל נפש על כרחין לרבות עובר במעי אמו דאע"ג דבלוע הוי מטמא, וזה נכון בפירוש השמועה דהגמרא סמיך על פלוגתייהו בספרי וכמו דפרישית, אמנם כיון דרע"ק מטמא בדם קטן שיצא כולו ואין בו רביעית הלא נפק"מ אם מדין נפש טמא אעפ"י שאין בו רביעית ואם מתורת בשר הלא צריך רביעית שכשיקרש יעמוד על כזית. ומצאנו סוף מכשירין דחשיב אלו מטמאין ומכשירין רביעית דם מן המת כו' ואלו לא מטמאין ולא מכשירין כו' ומשקה בן שמונה ר' יוסי אומר חוץ מדמו, הרי דפליגי תנאי בדם מיתה שיצא מבן שמונה מת אם הוא מטמא ומכשיר וחשוב משקה או לא יעו"ש בר"ש, וזהו פלוגתא דתנאי דספרי ולכך למאן דמשוי ליה לכל דם המת ליטמא ברביעית חשוב משקה כמו דם חללים כו', [ובירושלמי נזיר פרק כ"ג ה"ב נפלים מהו שיהא להן רקב מ"ד דמן מטמא ברביעית יש להן רקב ואולי כוון לדברי הספרי וכמוש"ב ודוק], ואולי בזה תליא טעמא דתנאי בבן שמונה אם שחיטתו מטהרתו מידי נבילה דשחיטה בשפיכת דמו תלי רחמנא ומי שדמו חשוב נפש ליטמא ברביעית בזה דמו מטמא טומאת מת באדם, לכן בבהמה חשוב בן שמונה שפיכת דמו לטהרו מידי נבילות דדם כל בשר בנפשו הוא, ויעוין שבת (דף קל"ו) דמפרש טעמייהו אי דומה לטריפה יעו"ש ודו"ק. ומצאתי בתשב"ץ ח"ג סימן רמ"ב שהביא ספרי זה ועיי"ש מה שכתב עליו. ובזה א"ש תרגום יונתן שתרגם לולד בר ט' ירחין לגושמי' ולדמיה וכר' ישמעאל בספרי ודוק:

פרק ה

הלכה ב

אבל אדם שנגע באדם כו'.

נ"ב עיין תוספות רי"ד על ע"ז הנדפס מחדש:

הלכה יב

במשל"מ, וראיתי להר"ש פ"ח דאהלות כו'.

נ"ב זהו מש"כ תוספות והר"ש פירש במשניות בענין אחר:

פרק ו

הלכה ג

או בהיסט הזב.

נ"ב עיין שבת (דף פ"ד) רש"י ותוספות:

פרק ז

הלכה ד

בכסף משנה. ומההיא דארונות כו'.

נ"ב עיין לקמן בהשגות ובפרק כ"ה ה"ב בהשגות:

פרק י

הלכה י

מצא שדה מציינת ואין יודע מה טיבה כו'.

הנה פירוש רש"י בגמרא דחוק, והאמת כפירוש רבינו, וכן כתב הר"ש דשדה שאבד בה קבר אסור ליטע ומותר לזרוע, כל מיני זרע ושדה שנחרש בה קבר מותר ליטע שהשרשים מעמיקין יותר מג' טפחים ואסור לזרוע דבר הנעקר ביד ולכך אם יש בה אילנות ע"כ הוה שדה שנחרש בה קבר והוא שיש זקן או ת"ח שיודע הדין באיזה שדה מותר ליטע, והנה להראב"ד קשה ליה א"כ אמאי אין בה אילנות בידוע שאבד בה קבר ומקילינן אנן דמותר לזרוע בה הא אין ראיה לכאן ולכאן, ומש"ה פירש דחזינן דנקצצו בה אילנות וקמ"ל דאם אבד בה קבר שמטמאה באוהל צריך לקצוץ כל אילני מאכל שלא להרגיל רגל ב"א לשם וזה כוונתו והכסף משנה לא פירש:

אולם לדידי צע"ג על הראב"ד דלפי המסקנא א"ש בפשיטות, דשדה שנחרש בה קבר

כיון שאינה מטמאה באוהל לא בעי ציון ואסור לציין, וע"כ דהואי קודם שדה שאבד בה קבר ואח"כ נחרשה ומש"ה ציין כשעדיין לא נחרשה וא"כ אם אין בה אילנות ומדמצויינה ע"כ דהואי שדה שאבד בה קבר ומה"ת לומר דנחרשה אחר כך וצ"ע. ועל התוספות ל"ק דהמה אזלו לפום ס"ד דגמרא דעל שדה שנחרש בה קבר מציינין, ובאמת תנן דאם נחרש שדה שאבד בה קבר אינה מטמאה כלל, ולפ"ז הכא ע"כ דהואי קודם שדה שאבד בה קבר ואח"כ נחרשה טהורה לגמרי. אולם מדברי הר"ש הבנתי דאם חרש כל השדה עושה בה"פ דנחרש בודאי הקבר ג"כ רק אם נחרשה מקצת אז אינה נעשית בה"פ. וכן משמע דרק על קרקע חדשה קאי. אמנם המעיין בדברי רבינו בפירושו ובדבריו כאן דפירש דאם חרש כל השדה אינה מטמאה כלל ובזה מיושב היטב מה דקשה לרבותינו בעלי התוס' על רש"י לקמן (דף ו') ד"ה אמר רב פפא נהי דטהור מטומאת אוהל טהור לא הוי דהוי כמו שדה שנחרש בה קבר, ולפ"ז ניחא דתמן דתחת האבנים טמא ובין האבנים ג"כ טמא ומדציינה ע"כ דהוה קודם שדה שאבד בה קבר דאילו שדה שנחרש לא בעי ציון וא"כ הוה שדה שאבד בה קבר שנחרש מקצתה דטהורה לגמרי וכמו שנתבאר. אולם בירושלמי מבואר דאבן אחת מצויינת תחתיו טמא ועשה שלא כדין דאין מציינין ע"ג מקום טומאה [ודלא כפרש"י דסלע שאני משום שנראה מרחוק] ובשני אבנים תחתיהן טהור וביניהן טמא דאמרינן דמקום האבנים לאו מקום טומאה הוא דלא ציין ע"ג מקום טומאה וכדין עשה וכן משמע מרבינו ז"ל ודוק בכ"ז:

פרק יא

הלכה ז

מקום ששכנו בו עו"ג בארץ ישראל (ה"ה) [ה"ז] **מטמא כארץ העמים כו**'.

לקוח זה מפירוש רבינו חננאל בפרק חומר בקודש (דף כ"ה) רצועה מפסקת פירוש שישבו שם בארץ ישראל וה"ה כארץ העמים ולכן אף בשידה תיבה ומגדל טמא משום אוירה דארץ העמים ויעוין משל"מ. ומיושב לכשיבא אליה ויטהרנה שיאמר שלא נקבר בה נפל יעו"ש. וזה פירוש נחמד ומשום שיטת רבינו:

פרק טו

הלכה ג

וכן פחות מכביצה אוכלים שאינן מוכשרין אינם חשובים אצלו כו'.

רבינו לטעמיה אזיל דסובר פחות מכביצה נמי מקבל טומאה מן התורה א"כ קשה

אמאי מחלק בין כביצה אוכלין לפחות מכביצה ע"כ פירש דפחות מכביצה לא חשיב לאינשי ומבטלין אותו בלב שלם. וא"ש מה דלא משני הגמרא על הך דשמואל בפרק לא יחפור הך דרקיק בפחות מכביצה משום דע"כ שמואל מיירי דהך רקיק הוי כביצה ולא מבטל ליה, וכן מצאנו סברת רבינו בחידושי הרמב"ן, ולרבותינו בתוס' דפירשו דפחות מכביצה מקבל טומאה מה"ת ואפ"ה כתבו שם דהו"מ לשנויי בשאין בו כביצה, משום דלשיטתם אינו מקבל הכשר פחות מכביצה כמוש"כ בשבת (דף צ"א):

והנה הראב"ד בהשגות מפרש הא דבעי שיבטלן היינו דוקא בחלון שהוא ד' טפחים הא בחור טפח סגי בכ"ד והוא משום דסובר דלא כרבינו דפחות מכביצה מקבל טומאה וא"כ זהו הנפק"מ בין כביצה לפחות מכביצה הא ע"כ כאן בהוכשרו מיירי וא"כ אמאי מיעט פחות מביצה ולא סבר סברת רבינו דפחות מביצה מבטלי אינשי וע"כ כשהתריפו ואמאי לא מקשה הגמרא מהך משנה ועוד דדוחק הוא למעיין, ע"כ יצא לידון בדבר החדש דבחור טפח ממעט אף אם לא מבטל ליה והתם קתני ממעטין מטפח. ומיושב מה דמקשה הגמרא ותיפוק ליה דהוי דבר המקבל טומאה דתמהו תוספות דאם מבטלו תו לא מקבל טומאה דבית שסככו בזרעים בטלה טומאתן [ותירוצם יעוין בסוכה (דף י"ד) דפליגי ע"ז] ע"כ מפרש מאי אריא משום דאינו מבטל ואינו ממעט בחלון דיש בו ד' תיפוק ליה כיון דלא מבטלו א"כ הוי מקבל טומאה ותו אמאי אינו חוצץ אף בחור טפח ג"כ ואמאי נקט שמואל דאינו ממעט בחלון דוקא בשרחב ד' אבל בחור טפח משמע דממעט, וזה שיטה חדשה ומחוורה למעיין ועיין כסף משנה ודוק:

פרק טז

הלכה א

בכסף משנה. מ"כ כו'.

נ"ב גמרא סוכה (דף י"ח) עיי"ש:

פרק יז

הלכה ג

בראב"ד. ומודים שאם כו'.

נ"ב הוא פירוש על הברייתא:

הלכה ד

היו טבליות של שיש כו' טומאה בוקעת ועולה כו'.

משנה באהלות פרק ט"ו טבליות של עץ כו' ואם היו של שיש טומאה בוקעת ועולה כו' שאם היה העליונה גבוה מן הארץ אפילו אלף אמה כיון שמונח טבליות של שיש וממלאים כל החלל הרי היא טומאה רצוצה דשיש עם הקרקע הוי מין במינו ולא נחשוב כאילו הוא נעדר כמו בטבליות של עץ וכן פירש בכסף משנה, ומכאן מוכח דאף דהדין דצריך לקבור באדמה המת, מ"מ אם רצפו באבנים או בשיש שפיר דמי דהוי כמונח ע"ג עפר דהוי מין במינו וכקרקע חשוב, ורב אחד נסתפק בזה והיא משנה ערוכה:

פרק יח

הלכה ד

היתה מוכני שלו משוכה כו'.

משנה אהלות פ"ד היתה מוכני שלו משוכה לאחוריו שלש אצבעות כו' הבית טהור, ופירש רבינו בפירוש המשנה משום שהטומאה שתחת המוכני פחות מטפח אינה יוצאה מתחת המוכני לבית והא דתני שלש אצבעות ולא תני פחות מטפח דקמ"ל דלא הוי כזיז ואכסדרה דלקמן פי"ד מ"ד דאם הוא אוכל בפתח שלש אצבעות דטומאה תחתיו ר"א מטמא מה שבבית קמ"ל דבמוכני כו"ע מודו דבפחות מטפח אין הטומאה נכנסת לבית ומה שבבית טהור ופשוט, ובתוספתא צ"ל כלים שכנגד הזית, והוא דכנגד הטומאה פליגי רבי וחכמים (ולא כנגד הזוית) והיא כהתוספתא דפרק י"א גבי ארובה שבין הבית לעליה ואין בה פותח טפח יעו"ש דהך דמוכני עמה לשון אחד, וכן הגיה הגר"א בהגהותיו, והגירסא כנגד הזוית ט"ס, דכנגד הטומאה הוא זית מן המת פליגי, ופשוט:

פרק כא

הלכה ח

כבר ביארנו כו'.

נ"ב לעיל פרק י"ב הלכה ג':

בלא צמיד פתיל כאהלים כו'.

נ"ב וכן שוקת שבסלע מציל בכסוי בלבד, משנה פ"ה דפרה:

פרק כב

הלכה ח

ומקיפין בדבילה כו'.

נ"ב יעוין היטב בפירוש המשנה:

פרק כד

הלכה ב

וכבר ביארנו.

נ"ב לעיל פרק כ' ה"ו: